

“Eski Tıp” metni ve ampirik tıbbın kökenleri

“Ancient Medicine” text and the roots of empirical medicine

Özgür Yılmaz¹, Ateş Kadioğlu²

ÖZ

AMAÇ: Çalışmamızda henüz başlangıç aşamasındaki tıp ve felsefenin ilişkisi incelenecek ve “Corpus Hippocraticum” içinde yer alan “Eski Tıp” başlıklı metin bağlamında felsefenin rasyonel yöntemlerine karşı önerilen ampirik tıp anlayışı ele alınacaktır.

GEREÇ ve YÖNTEMLER: Akademik araştırma.

BULGULAR: Ampirik tıp anlayışının antik kökenleri araştırılmıştır.

SONUÇ: Corpus Hippocraticum’da bulunan “Antik Tıp” başlıklı metin tıbbın mistisizm ve büyüün yanı sıra felsefeden de bağımsızlaşması yönünde bilinen ilk teşebbüstür.

Anahtar Kelimeler: antik Yunan tıbbı, corpus hippocraticum, ampirik tıp

ABSTRACT

OBJECTIVE: In our study, the relationship between medicine and philosophy, which are still in their infancy, will be analysed and the empirical understanding of medicine proposed against the rational methods of philosophy in the context of the text titled “Ancient Medicine” in the “Hippocratic Corpus” will be discussed.

MATERIAL and METHODS: Academic research.

RESULTS: The ancient origins of empirical medicine are investigated.

CONCLUSION: The text entitled ‘Ancient Medicine’ in the Corpus Hippocraticum is the first known attempt to make medicine independent of philosophy as well as of mysticism and magic.

Keywords: ancient Greek medicine, corpus hippocraticum, empirical medicine

TIP ve MİTOLOJİ

Homeros’un şiirleri, MÖ 8. yüzyıl Yunan kültüründeki tıp bilgisinin kapsamı hakkında önemli ipuçları sunar. Batı medeniyetinin en eski ve en önemli metinlerinden sayılan İlyada ve Odyssea, tıp metinleri olmamalarına rağmen, yüz elli civarında anatomik terim içerir. Şiirlerden anlaşıldığı üzere, Homeros’un yaşadığı dönemde –belki de daha öncesinde– tıbbi bilgi, anestezipler ve ağrı kesiciler gibi çeşitli ilaçları geliştirecek düzeye ulaşmıştı.^[1] Bununla birlikte tıp, din ve büyü ile iç içe geçmiş mistik bir faaliyet olarak anlaşılmaktaydı. Sözelimi Odyssea’da geçen *pharmakon*^[2] sözcüğü hem zehir hem de deva olarak ifade edilmekte ve her iki durumda da dini ve büyüselsel bir anlamla yüklenmiş olarak kullanılmaktadır.^[3] Homeros metinlerindeki bu tür kullanımlar tababet sanatının Antik Yunan kültüründeki

mistik ve mitolojik konumuna işaret ettiği söylenebilir. Mitolojiye göre Asklepios, sentorların en maharetlisi Kheiron’dan^[4] öğrendiği tıp sanatını insanlığa armağan etmişti. Nitekim o dönemde, tıbbi etkinlikler ağırlıklı olarak tıp tanrısı Asklepios onuruna inşa edilmiş tapınaklarda yürütülmekteydi. Şifa arayan hastalar buralara dini bir duyguyla başvurur, tedavi faaliyetleri din ve büyü ritüelleri üzerinden gerçekleştirilirdi. Tıp hem kökeni, hem konumu hem de uygulanışı bakımından büyü ve dinin iç içe geçtiği tanrısal bir sanat olarak görülmekteydi.

TIP ve FELSEFE

Zaman içerisinde, tıbbi uygulamaların dini bakış açısının etkisi altında sınırlandırıldığı Asklepios tapınaklarından ayrı tıp okulları ortaya çıkmış ve gittikçe daha sistematik hale gelen bilgi birikimleri buraların Antik Yunan’ın yeni tıp merkezleri olarak güç kazanmalarını sağlamıştır. Kroton, Sirene ve Rodos, Knidos ve Kos gibi okullarda yetişen hekimler, Asklepios rahiplerinin mistik ve büyüselsel uygulamalarından gittikçe uzaklaşıp özgün bir tıp hüviyeti geliştirmeye yönelmişlerdir. Bu okulların en eskileri oldukları kabul edilen ve günümüze ulaşan tıbbi birikimleri açısından en göze çarpanları Knidos ve Kos’taki merkezlerdir.

¹Kırklareli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, Kırklareli, Türkiye

²İstanbul Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Üroloji Anabilim Dalı, Androloji Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye

Yazışma Adresi/ Correspondence:

Dr. Öğr. Üyesi Özgür Yılmaz

Kırklareli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü 39010 Kırklareli - Türkiye

Tel: +90 533 765 39 33

E-mail: ozgur.yilmaz@klu.edu.tr

Geliş/ Received: 10.09.2024

Kabul/ Accepted: 11.09.2024

Başlangıçta pratik bir sanat olarak icra edilen Antik Yunan tıbbı, okulların kazandığı özgün hüviyetle, M. Ö. 5. yüzyılın başlarında önemli bir dönüşüm geçirmiştir. İlk filozofların doğa hakkındaki fikirlerinden derinden etkilenen Yunan hekimleri, felsefenin yöntem ve yaklaşımlarını tıp ile bir araya getirmeye çalışmışlardır. Kendisini dinin ve büyüünün etkisinden bir ölçüde azade kılan tıp, bu sefer filozofların doğa hakkındaki görüşleri altında konumlanma yoluna gitmiştir.

Felsefenin ulaşmaya çalıştığı bilgi, nihai olanın, hakikatin bilgisidir. Kapsayıcıdır, hem varlığın bütünü için hem de tek tek tüm var olanlar için geçerlidir. Zamana ve mekana göre değişmez, genel geçerdir. Aristoteles'e göre felsefe, bir ihtiyacı karşılamak için değil, salt bilme arzusundan doğmuştur.^[5] Bu bilginin bizzat kendisinden başka bir amacı yoktur, hiçbir fayda kaygısı götürmez.

Hakikati kavrama uğraşı, felsefe öncesinde şiire ve efsaneye mahsustu.^[5] Ancak şiir ve efsaneden farklı olarak felsefe, insanın kökeni, kozmosun yapısı, varlığın yasası gibi soruları mitolojiye ya da ilahi eylemlere başvurmadan açıklamayı amaçlamıştır. Nitekim Aristoteles'e göre, Thales'i ilk filozof olarak geleneğin din adamı, kâhin ve ozanlarından ayıran başlıca unsur, düşüncesini gözlem ve akıl yürütmeye dayandıran tavrıdır.^[6]

Sokrates öncesi Yunan felsefesindeki hâkim anlayış^[7], tecrübe yoluyla edinilen verilerin yanıltıcı olabileceğini ve güvenilir bilginin ancak akıl ile kavranabileceği kabulünden hareket eder. Buna göre hakikat duyuları aşar. Doğanın görünürdeki çokluğu ve çeşitliliği, temel yapısı ve yasası bakımından esasında birdir. Duyusal tecrübeye konu olan her bir tekil varlık, aynı bütünün parçasıdır. Asıl mesele, bütünün yapısını ve yasalarını keşfetmektir ki bu da duyu tecrübesiyle değil, akıl yürütmeye başarılabilir. Şu hâlde, ilk ilkelerin öğretisi olma iddiasındaki felsefenin yöntemi, ampirik olguları gözlemlemeye, genellemeye ve sınıflandırmaya değil, büyük ölçüde rasyonel spekülasyonlara ve akıl yürütmelere dayanır. Felsefenin tıba sağladığı çerçevede de nitekim, ampirik yön bir ölçüde ihmal edilip, rasyonel yapıya ağırlık verilmesi kaçınılmazdır.

Kendini şiir ve efsaneden ayrı bir yerde konumlandıran felsefe, bu yönüyle ampirik doğa biliminden de ayrılır. Çünkü her bilim dalı, doğanın kendine konu ettiği belirli bir alanıyla, kendi varsayımları ve yöntemleri çerçevesinde ilgilenirken; felsefe, varlığın bütünü ve her parçasını, mümkün olan en geniş ve kapsayıcı bağlamda ele almayı hedefler. Konusu ve kapsamı bu denli geniş, ortaya koymaya çalıştığı ilkeler bu derece temel olan bu disiplin, kaçınılmaz olarak ampirik deneyimin sınırlarını aşar.

HEKİM FİLOZOFLAR

Felsefe tarihinin ilk filozofları sayılan Thales ve diğer İyonyalı düşünürler felsefi spekülasyonlarını kozmos ve doğa hakkındaki teorilerle sınırlamış, tababet gibi uygulamalı alanları konuları dışında tutmuşlardır. Felsefenin tıp alanına nüfuzu özellikle Pythagorasçı topluluğun öğretileriyle gerçekleşmiştir. Yarı mistik bir cemaat yapısına sahip Pythagorasçı topluluk, doğa hakkındaki spekülasyonların yanı sıra üyelerinin yaşam tarzına ve beslenme alışkanlıklarına da odaklanmış ve bu da beraberinde insan bedeninin işleyişi hakkındaki soruları getirmiştir.

Sokrates öncesi felsefe ile tıp arasındaki karşılıklı etkileşimin ilk ve en önemli örneği Krotonlu Alkmaion'un öğretileridir. Alkmaion bir filozof değil hekim olduğu gibi Pythagoras topluluğunun üyeleri arasında sayılmaz.^[8] Bununla birlikte tıp hakkındaki düşünceleri doğa felsefesine olan ilgisini ve Pythagorasçı öğretilerle yakın ilgisini gösterir niteliktedir. Alkmaion'un tıp düşüncesi büyük ölçüde spekülatif felsefi hipotezlere dayanmaktadır.^[8] Hastalık ve sağlık hakkındaki açıklamalarının yanı sıra beynin insan organizmasının merkezi olduğunu ileri sürmek gibi özgün ve devrim niteliğindeki fikirleri de felsefi öğretilerin tıp sanatına uyarlanmasının bir sonucudur.^[9]

Pythagorasçı felsefe varlığın temel ilkelerini on karşıtlık öğretisiyle açıklamaya yönelirken, Alkmaion bu öğretiyi insan sağlığıyla ilgili konulara uyarlamıştır. Ona göre sağlık, nemli-kuru, soğuk-sıcak, acı-tatlı gibi karşıt güçler arasındaki denge^[10] halidir. Bu dengenin, aşırı sıcak veya soğuk gibi olağan dışı etkilere maruz kalarak ya da aşırı veya yetersiz beslenme gibi etkenlerle bozulması kanda, ilikte veya beyinde hastalığa yol açar. Bir karşıt diğerine üstün gelerek hastalık oluştururken, çeşitli niteliklerin uyumlu şekilde bir araya gelmeleri sağlığı getirir.

Doğa felsefesini fizik, biyoloji, fizyoloji, duyum ve algı gibi geniş bir konu yelpazesinde ele alan Sicilyalı filozof Empedokles, tıbbi felsefeyle bir araya getiren bir başka düşünürdür. Ona göre doğa, organik bir bütündür. İnsan da bu bütünün bir parçası olduğuna göre, insan sağlığının ve yaşamın anlaşılması ancak bütünün ilkelerinin ve işleyişinin anlaşılmasıyla mümkündür. Tıp sadece ampirik olgulardan hareket edemez, genel ve değişmez bilgi temeline ihtiyaç duyar. Şu hâlde, insanın bütüne bağlı olması gibi tıp da kavrama çabasındaki felsefeye bağlıdır. Nitekim Empedokles doğadaki işleyişi açıklamak için başvurduğu felsefi kavramlara, dört element ve iki kuvvet dengesine, insan yaşam ve sağlığını açıklamak için de başvurur.

Bu bütüncü tıp anlayışının izlerini Antik Yunan felsefesinin olgunluk çağında, Platon'un ifade ettiği, parçanın sağlığının

doğrudan doğruya bütünü sağlığıyla ilişkili olduğu yargısında da takip etmek mümkündür.^[11] Buna göre, gözler kafa tedavi edilmeden, kafa beden tedavi edilmeden, beden de ruh tedavi edilmeden tam anlamıyla iyileştirilemez. Bütün bilinmeden beden hakkında hiçbir şeyin bilinemez.^[12] Bu nedenle, hekim öncelikle doğayı incelemeli, analiz etmeli ve uygun tedaviyi bundan sonra belirlemelidir.

Sokrates öncesi felsefe, tıp üzerinde önemli bir etki bırakmış, tıbbın mistisizm ve büyüden uzaklaşarak makul açıklamalar sunma ve bir bilim hüviyeti kazanma yoluna girmesinde büyük katkılar sağlamıştır. Nitekim Sokrates öncesi felsefenin tıbbın yapılanmasına etkileri Hipokratçı tıp metinlerinde dahi açıkça görülmektedir.

CORPUS HIPPOCRATICUM

Corpus Hippocraticum, bilinmeyen bir tıp okulunun altmıştan fazla metin içeren koleksiyonudur. MÖ 5. yüzyıla ait olan metinler, M. Ö. 3. yüzyılda İskenderiye’de derlenmiştir. Hipokratçı tıp geleneğine ait öğretileri içeren bu metinlerin gerçek yazarları bilinmemekle birlikte, bunların tek bir yazara ait olamayacağı konusunda antikçağdan beri süregelen bir uzlaşma vardır. Koleksiyonun, ağırlıklı olarak Kos ve Knidos tıp okullarındaki öğretileri yansıttığı düşünülmektedir. Metinler, çeşitli hastalıkların teşhis ve tedavi yöntemlerinden patoloji öğretilerine, ilaç reçetelerine ve aforizmalara kadar geniş bir konu yelpazesini tarar. Tıbbi yaklaşım biçimleri açısından da benzer şekilde koleksiyon, dönemine göre oldukça ilerici ve gözleme dayalı ampirik tıp metinlerinin yanı sıra, felsefenin rasyonel spekülasyonlarını benimseyen metinleri ve hatta bilimsellikten uzak, batıl inançlara dayanan metinleri içerecek çeşitliliktedir.

Koleksiyonun felsefi spekülasyonlara daha yakın duran metinleri arasında ilk göze çarpanlardan biri “*Yediler Üstüne*” başlıklı olandır. Adından da tahmin edilebileceği gibi bu metin, mikrokozmos olarak insanın, makrokozmos olan evrenin bir yansıması olduğu fikrinden hareket eder. İnsan organizmasının, sağlığının ve hastalıklarının anlaşılması, evrenin yapısının, yasasının ve süreçlerinin kavranmasına bağlıdır. Evrenin yedi küresi, yedi takımyıldızı, yedi rüzgâr çeşidi, yılın yedi mevsimi, yaşamın yedi dönemi, insan vücudunun yedi bölümü, başın yedi işlevi ve ruhun yedi unsuru gibi örneklerle yasanın makrokozmos ve mikrokozmos için bir olduğu gösterilir. Bir başka örnek olarak *Regimen* isimli metin, organizmanın sağlığını ateş ile su arasındaki dengeyle ilişkilendirirken felsefi temellerini Anaksagoras ve Herakleitos’tan alır.

Hipokrat tıbbının ayırt edici özelliği, batıl inançları ve mistik nedenleri reddedip doğal düzeni kabul etmesidir. *Kadın*

Hastalıkları başlıklı metinde din ve büyüden tıptan ayrı tutulması ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalınmış, ancak tıbbi yaklaşım büyük ölçüde rasyonel varsayımlara ve akıl yürütmelere dayandırılmıştır. *Kutsal Hastalık* epilepsinin, tanrıları gücendirmekten değil, beyindeki bir sorundan kaynaklandığını öne sürerek doğa üstü olmayan, fakat ampirik de olmayan açıklamalar sunar ve tedavi için ıslak, kuru, sıcak ve soğuk elementlerin dengeli bir diyetini önerir.

Felsefenin tıbbi din ve büyüden etkisinden kurtarmış, adeta bir can simidi görevi görmüştür. Ne var ki, felsefi düşüncenin deneysel olana karşı akıl yürütmeyi, ampirik temele karşı rasyonel olanı tercih etmesi bazı hekimleri rahatsız etmiştir.

Corpus Hippocraticum’un çağında felsefedeki hâkim anlayışa göre duyuların sağladığı bilgi rastlantısal, zaman ve mekâna göre değişebilirdi ve zorunluluktan yoksundu. Duyular insanı kolaylıkla yanılgıya sürükleyebilirdi. Şu hâlde, ampirik bir disiplinin bilimsel kapasitesi kuşkulu, duyusal verilere dayanan sanatların faydası tartışmalıydı. Bilgi doğruluğa ancak akıl yürütme ile ulaşabilirdi. Buna karşılık Antik Yunan tıbbi büyük ölçüde hekimlerin ampirik birikimlerine ve teknik becerilerine dayanıyordu. Hastalıkların seyrini sabırla gözlemleyen, çeşitli türlerini ayırt eden, nedenlerini inceleyen ve tedaviler geliştirmeye çalışan Yunan hekimleri, sanatlarının temellerini aşkın yasalara değil, organizmanın incelenmesiyle atmışlardı. Tıp bu yönüyle spekülatif felsefeden açıkça ayrılmaktaydı.

“ESKİ TIP” METNİ

MÖ 430–400 yılları arasında yazılan Eski Tıp metninin ayırt edici özelliği, argümanlarını sık sık olgulara başvurarak desteklemesidir. Doğa araştırmalarının dahi akıl yürütmeler üzerinden gerçekleştirildiği bu dönemde deney ve gözlemin önemini vurgulayan Eski Tıp metni bilimsel tıp anlayışının bilinen en eski öncülerinden biri olarak kabul edilebilir.

Tıbbi uzmanlık, kozmos ve insan hakkındaki geleneksel ve mitolojik anlatıların karşısına felsefenin rasyonel açıklamalarının bulunduğu dönemde ortaya çıkmış, felsefenin yaklaşımı büyü ve hurafenin boyunduruğuyla mücadele eden tıp için adeta bir sığınak olmuştur. Tıp pratiği din ve büyüden uzaklaştıkça, doğru tıp bilgisinin ancak felsefenin insan doğası hakkındaki temel soruları yanıtlamasıyla mümkün olduğu fikri ortaya çıkmış ve tıbbın felsefeye dayanması gerektiği düşüncesi yaygınlaşmaya başlamıştır. Eski Tıp metni de esas olarak bu görüşe karşı çıkmaktadır.

Felsefenin tıp için tehdit olduğu algısını açıkça dile getiren Eski Tıp, aynı zamanda içinde *philosophia* kavramının

geçtiği, bilinen ilk metinlerden biridir. Metne göre felsefe yargılarının tıbbi ilkeleri belirlemesi ya da tıp pratiğinin felsefeye temellendirilmesi halinde tıp felsefenin bir alt dalı haline gelecek ve bu hem tıbbi hem de tıbbın özgün başarılarını silikleştirecektir.^[13]

Tıp felsefeden tamamen ayrılmalı, arındırılmalıdır.^[14] Felsefe ve tıp, konuları, amaçları, yöntemleri ve yaklaşımları bakımından birbirleriyle ilgisizdir. Tıp insan sağlığı gibi spesifik konusu ve hastalıkların tedavisi gibi pratik amaçları olan bir sanatken felsefe sınırları belirsiz, bütünü konu edinen ve bilgece yaşamı amaçlayan bir alandır. Tıp bir *téchne*^[15]'dir. Birer *téchnites*^[16] olan hekimler ilk ilkeler ya da hakikat gibi soyut meselelerle değil, doğrudan doğruya insan organizmasıyla ilgilenmelidir. Mesleki kanaatleri felsefi spekülasyonlarla değil, tıbbın kendilerine sağladığı öngörüyle oluşturulmalıdır.^[17] Tıbbi uygulamanın her aşamasında mümkün olduğunca ampirik verilere başvurulmalı, vakalar detaylı gözlem ve incelemelerle değerlendirilmeli ve sonuçlar bu temelde elde edilmelidir.

Hekimler tıba yabancı varsayımlardan kaçınmalıdır. Tıbbın tecrübeden türetilmeyen ve uygulamalarla test edilemeyen felsefi hipotezlere ihtiyacı yoktur. Tababeti soyut spekülasyonlara dayandırarak icra edenler, tıbbi geleneğin birikimini göz ardı etmekte ve bu yüzden çoğu zaman yanlıgilara düşmektedirler. Oysa tıp uzun zaman önce geliştirilmiş ilke ve yöntemleri kullanarak pek çok doğru bilgiye ulaşmıştır ve araştırmalarını felsefe yerine hâlihazırda mevcut bu ilke ve yöntemlere dayandıran araştırmacılar çok daha başarılı olmaya muktedirler.^[18]

Metne göre tıbbın esası beslenme araştırmalarıdır. Çünkü insanlık, başlangıçta hayvanları gözlemleyerek öğrendiği kaba beslenme biçimlerinin hastalıklara ve ölümlere yol açtığını fark etmiş, bu nedenle daha uygun besinlerin arayışına yönelmiştir. Zaman içinde aynı yiyecek ve içeceğin sağlıklı ve hasta kişilerde aynı fayda ya da zarar etkisini getirmediğini gözlemlemiş ve beslenme araştırmalarına yeni bir yön vermiştir.^[19] Araştırma ve deneyler sayesinde daha kolay sindirilebilen besinlerin keşfiyle hastalara ve sağlıklı insanlara uygun beslenme biçimleri geliştirilmiştir. Hastaların şifa bulmalarına ve sağlıklı kişilerin sağlığını korumalarına imkân sağlayan keşiflere götüren bu araştırmalar özce tıp adını hak ederler.

İlk hekimler için hastalıkların başlıca nedeni organizmada bulunan acı, tatlı, tuz, asit gibi unsurlardan biri ya da birkaçının bünye için aşırı güçlü ve yoğun hale gelmesidir.^[20] Bu unsurlar eğer bünyede iyi şekilde karışmışlarsa hiçbiri belirgin değildir ve hastalığa neden olmazlar. Buna mukabil, bir unsur diğerlerinden izole olup yoğunlaştığında aşırı şekilde ortaya çıkabilir ve hastalık vuku bulur. Benzer

şekilde, gıdaların da içinde izole ve yoğun hiçbir şey kalmadığında, her şey iyi harmanlanarak tek ve basit bir bütün oluşturduğunda sağlıklıdır.

Metne göre hekimler başlangıçta, hastalıkların tedavisinde yiyeceklerin yoğunluğunu seyreltmeden sadece miktarı azaltmakla yetiniyorlardı. Ancak zamanla besinin yoğunluğundaki fazlalığın miktardaki fazlalıktan daha zararlı olduğu fikri ortaya çıktı. Yoğunluk açısından zayıf besinler hasta için genellikle faydalıydı, ancak bu, güçlü besinlerin beslenmeden tamamen çıkarılması gerektiği anlamına gelmiyordu. Aksine, güçlü besinin gücü azaltılmıyordu. Bu yüzden tedavide güçlü besinler sulandırılıp yoğunlukları azaltılarak daha zayıf besinler elde edilmeye başlandı.^[21] Besin miktarının çok ya da yoğun olması gibi eksikliğin de hastalıklara neden olduğunun görülmesiyle anlaşılmıştır ki kişilerin kendilerine yararlı olan beslenme düzeninden uzaklaşmaları, hastalıkların tetikleyicisidir.^[22]

Metin beslenme değişikliğine bağlı bu tür semptomları ayrıntılı biçimde tasvir ederken hekim deneyimlerine dayanıyor ve hiçbir spekülasyona başvurmuyor. Benzer şekilde, karmaşık bir süreç olan tedavi de her şeyden önce hekimin tecrübesine ve metodolojik yetkinliğine dayandırılıyor. Hastalığı tetkik eden hekim genel varsayımlara güvenmemeli, somut nedenlere yönelmelidir.^[23] Bunun için hastasının beslenme alışkanlıklarını titizlikle incelemeli, bu alışkanlıklarda meydana gelmiş ve önerilebilecek değişikliklerin etkilerini değerlendirmelidir.

Her bir vakanın yiyecek ve içeceklere verdiği ya da vereceği tepkiler benzersizdir. Bu da kapsayıcı teorilerle iş görme imkânının alabildiğine daralması demektir. Tıbbi bilgi, spekülatif genellemelerden ziyade özel verilere dayanmalıdır.^[24] Tıp perspektifinden, insan doğası bireyseldir. Organizma için evrensel bir doğruluk kriteri yoktur; tek geçerli ölçüt, tedavi edilen hastanın kendisidir. Tıbbın odak noktası, "şimdi ve burada" olan bireylerdir.^[25] Organizmanın bozulan dengesini yeniden kurmak için tedavide her bir vaka için özel olarak tasarlanmış diyetler uygulanmalıdır.

Metnin tıp ve felsefeyi birbirinden ayırma teşebbüsünün öncelikli maksadı, tıbbın başarılarını artırmaktır. Burada elbette tıbbın başarısından ne anlaşıldığına dikkat edilmelidir. Nitekim, tıbbın başarı ölçütü, felsefede olduğu gibi genel geçer, kesin bilgiyi ortaya koymak değildir. Tıpta kesinlik nadiren mümkündür. Tıp biliminde en büyük takdiri, en az hata payıyla bilgi üretebilen hekimler kazanır. Dolayısıyla hekimin amacı kesin değil ama vakaya ilişkin mümkün en doğru bilgiye ulaşmaktır.

Felsefenin spekülatif doğruları hem uygulama hem de olgusal doğrulama açısından yetersiz kalır.

Ampirik bir bilimin olumsal karakterini ortaya koyan ilk eserlerden biri olan Eski Tıp metni günümüzün bilimsel ölçütlerini karşılamaktan elbette uzaktır. Günümüzden yaklaşık yirmi beş asır öncesinin, felsefenin bile henüz yeni ve olağandışı bir yaklaşım olarak görüldüğü bir çağın eseri bu metin doğal olarak içine doğduğu çağın düşünme alışkanlıklarının izlerini taşımaktadır. Bunun neticesinde, eleştiri konusu ettiği türden bazı varsayımları ve genellemeleri metnin kendisinin de içeriyor olması sürpriz değildir.

Her şeye rağmen bir bütün olarak metin, ampirik soruşturmaya prensipte bağlılığını ortaya koymaktadır. Bizzat kendisi bunu başarmış olsun ya da olmasın, önerdiği tıbbi yöntem her tür varsayımdan ve rasyonel spekülasyondan kaçınmayı ve sadece ampirik veriler üzerine bina olmuş akıl yürütmelerle iş görmeyi öngörür. Her bir vakayı kendine özgü olarak ve kendisi bağlamında ayrı ele almayı salık verir. Gözlem ve ölçümlerde titizlik şartı koyar ve bunu doğru bir tedavi için ön koşul olarak belirler. Bütün bu nitelikler bilimsel bir zihin yapısının bilimin ortaya çıkışının çok öncesinden gelen bir yankısı olarak görülmelidir. Şu hâlde metni, modern tıp düşüncesinin ve kanıta dayalı tıp anlayışının Antik atalarından biri olarak görmek mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA

- Aristotle. The Metaphysics. Lawson-Tancred H, transl. Penguin Classics; 1999.
- Capelle W. Sokrates'ten Önce Felsefe (I. Cilt Fragmanlar - Doksograflar). Özügül O, çev. İstanbul: Kabcacı Yayınevi; 1994.
- Faraone CA. Helen's pharmakon as a disguise incantation. In: Faraone CA. Hexametrical Genres from Homer to Theocritus. New York; 2021.
- Hippocrates (460 - 377 BC). Hippocratic Writings. Lloyd GER, editor. Chadwick J, Mann WN, Withington ET, Lonie LM, translators. Penguin Books; 1984.
- Homer. Odyssey. Murray AT, transl. Cambridge, MA: Harvard University Press; London, William Heinemann, Ltd.; 1919.
- Hutchison RL, Hirthler MA. Upper extremity injuries in Homer's Iliad. J Hand Surg Am. 2013;38(9):1790-3. <https://doi.org/10.1016/j.jhsa.2013.06.022>
- Lyons AS, Petrucelli RJ. Medicine: An Illustrated History, MacMillan; 1978.
- Peters FE. Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü. Hünler H, çev. Paradigma Yayınları; 2004.
- Plato: Complete Works. Cooper JM., editor. Hackett Publishing Company 1997.

Hakem Değerlendirmesi

Dış bağımsız

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar ilişkisi olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek

Herhangi bir mali destek alınmamıştır.

Peer-review

Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest

No conflict of interest was declared by the authors.

Financial Disclosure

No financial disclosure was received.

KAYNAKLAR

1. Hutchison RL, Hirthler MA. Upper extremity injuries in Homer's Iliad. J Hand Surg Am. 2013;38(9):1790-3. <https://doi.org/10.1016/j.jhsa.2013.06.022>
2. Homer. Odyssey. Murray AT, transl. Cambridge, MA: Harvard University Press; London, William Heinemann, Ltd.; 1919. p. 219-221.
3. Faraone CA. Helen's pharmakon as a disguise incantation. In: Faraone CA. Hexametrical Genres from Homer to Theocritus. New York; 2021.
4. Öğrencileri arasında Apollon, Herkül ve Akhilleus gibi başka tanrı çocukları da vardı.
5. Aristotle. The Metaphysics. Lawson-Tancred H, transl. Penguin Classics; 1999. p. 982b.
6. Aristotle. The Metaphysics. Lawson-Tancred H, transl. Penguin Classics; 1999. p. 984a1.
7. Ksenophanes'i istisna olarak bu genellemenin dışında tutuyoruz.
8. Capelle W. Sokrates'ten Önce Felsefe (I. Cilt Fragmanlar - Doksograflar). Özügül O, çev. İstanbul: Kabcacı Yayınevi; 1994. s. 90.
9. Lyons AS, Petrucelli RJ. Medicine: An Illustrated History, MacMillan; 1978. p. 192.
10. Isonomia (ἰσονομία): eşit pay, eşitlik, denge, siyasi hakların eşitliği" gibi çeşitli anlamlara gelir.
11. Plato: Complete Works. Cooper JM., editor. Hackett Publishing Company 1997. Charmides, p. 156b-157c.
12. Plato: Complete Works. Cooper JM., editor. Hackett Publishing Company 1997. Phaedrus, p. 270b-270d.
13. Hippocrates (460 - 377 BC). Hippocratic Writings. Lloyd GER, editor. Chadwick J, Mann WN, Withington ET, Lonie LM, translators. Penguin Books; 1984. Ancient Medicine No. 1
14. Hippocrates (460 - 377 BC). Hippocratic Writings. Lloyd GER, editor. Chadwick J, Mann WN, Withington ET, Lonie LM, translators. Penguin Books; 1984. Ancient Medicine No. 1-2-5
15. Tékhnē (τέχνη): beceri, el becerisi, ustalık, sanat, uygulama ilmi veya bilimi gibi anlamların yanı sıra, yol, yordam, tarz, usûl, âdet, bir şeyi yapabilmenin ya da elde edebilmenin yolu, yordamı, tarzı, âdeti, âleti olan araç; sanat, beceri, zanaat, meslek; bir sanat ürünü veya eseri gibi anlamlar da taşır.
16. Technitēs (τεχνίτης): sanatkâr, sanatçı, zanaatkar, usta, işçi: sanatın usûllerine göre çalışan veya iş yapan bir kişi anlamlarına gelir.
17. Hippocrates (460 - 377 BC). Hippocratic Writings. Lloyd GER, editor. Chadwick J, Mann WN, Withington ET, Lonie LM, translators. Penguin Books; 1984. Ancient Medicine No. 20

18. Hippocrates (460 - 377 BC). Hippocratic Writings. Lloyd GER, editor. Chadwick J, Mann WN, Withington ET, Lonie LM, translators. Penguin Books; 1984. Ancient Medicine No. 2
19. Hippocrates (460 - 377 BC). Hippocratic Writings. Lloyd GER, editor. Chadwick J, Mann WN, Withington ET, Lonie LM, translators. Penguin Books; 1984. Ancient Medicine No. 5
20. Hippocrates (460 - 377 BC). Hippocratic Writings. Lloyd GER, editor. Chadwick J, Mann WN, Withington ET, Lonie LM, translators. Penguin Books; 1984. Ancient Medicine No. 14
21. Hippocrates (460 - 377 BC). Hippocratic Writings. Lloyd GER, editor. Chadwick J, Mann WN, Withington ET, Lonie LM, translators. Penguin Books; 1984. Ancient Medicine No. 6
22. Hippocrates (460 - 377 BC). Hippocratic Writings. Lloyd GER, editor. Chadwick J, Mann WN, Withington ET, Lonie LM, translators. Penguin Books; 1984. Ancient Medicine No. 10
23. Hippocrates (460 - 377 BC). Hippocratic Writings. Lloyd GER, editor. Chadwick J, Mann WN, Withington ET, Lonie LM, translators. Penguin Books; 1984. Ancient Medicine No. 22
24. Hippocrates (460 - 377 BC). Hippocratic Writings. Lloyd GER, editor. Chadwick J, Mann WN, Withington ET, Lonie LM, translators. Penguin Books; 1984. Ancient Medicine No. 9
25. Hippocrates (460 - 377 BC). Hippocratic Writings. Lloyd GER, editor. Chadwick J, Mann WN, Withington ET, Lonie LM, translators. Penguin Books; 1984. Ancient Medicine No. 21